

KS. MAREK JODKOWSKI

**ANDRZEJ KOPICZKO, „DZIEJE KOŚCIOŁA I PARAFII
W PURDZIE WIELKIEJ”, OLSZTYN 2014,
INSTYTUT HISTORII I STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH UWM, SS. 224,
ISBN 978-83-938820-1-4**

Monografie poświęcone wsiom, miasteczkom oraz miastom umożliwiają ich mieszkańcom nie tylko wgląd w przeszłość „małej ojczyzny”, ale stanowią również ważny czynnik konstytuujący ich tożsamość regionalną. Historie parafii pogłębiają tę refleksję, nadając minionym dziejom perspektywę odniesienia do rzeczywistości transcendentnej. Zadania dotyczącego analizy historycznej kościoła i parafii w Purdzie Wielkiej podjął się ks. Andrzej Kopiczko. Koryfeusz studiów nad prozopografią duchowieństwa warmińskiego nie miał łatwego zadania. Purda Wielka, położona na obszarach historycznej Warmii, w pobliżu Olsztyna, należy do malowniczych wsi, oddalonych od głównych szlaków komunikacyjnych. Mogłoby się wydawać, że w przeciwieństwie do parafii miejskich, informacje na jej temat będą zni-

KS. DR MAREK JODKOWSKI, doktor historii Kościoła, magister historii sztuki; pracuje jako adiunkt na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; zajmuje się historią Prus w XIX wieku oraz ikonografią chrześcijańską. Kontakt: ksmarekj@wp.pl

kome, uniemożliwiające konstruowanie rzetelnej narracji naukowej. Warto zaznaczyć, że dokumentacja zgromadzona w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej jest przeważnie niewystarczająca do badań dotyczących dziejów parafii w drugiej połowie XIX i pierwszej XX wieku. Wskutek działań Armii Czerwonej w 1945 roku spłonęło bowiem tzw. archiwum bieżące Kurii Biskupiej we Fromborku. Ks. Kopiczko zaznaczył jednak, że materiał archiwalny okazał się bardzo bogaty. Niekompletność dokumentów, a zwłaszcza źródeł dotyczących XVII i XVIII wieku, a także pierwszej połowy XX stulecia, została zrekompensowana metrykaliami, które umożliwiły sporządzenie danych dla chrztów, małżeństw, zgonów, jak również formułowanie wniosków odnośnie do zmian demograficznych. Na ich podstawie Autor odtworzył strukturę zawodową, zwłaszcza nazwiska duszpasterzy, nauczycieli oraz sołtysów. Informacje te posłużyły ponadto do ustalenia występujących kataklizmów, epidemii oraz innych wydarzeń dotyczących lokalnej społeczności. W przypadku braku źródeł bezpośrednich nieocenioną wartość posiadają także schematyzmy diecezjalne i prasa. Nie pominięto w omawianej publikacji nawet drobnych notatek prasowych, które pojawiały się na łamach „Ermländische Zeitung” i „Gazety Olsztyńskiej”, co świadczy o benedyktyńskiej pracy i precyzji Autora. Niewątpliwym wyzwaniem była przede wszystkim analiza rękopisów w językach łacińskim i niemieckim. O stopniu tej trudności mogą świadczyć dotychczasowe opracowania na temat Purdy Wielkiej, w których wykorzystano tenże materiał jedynie w niewielkim stopniu.

Ks. Kopiczko zaznaczył we wstępie, że opisywane studium dotyczy przede wszystkim okresu do II wojny światowej. W mniejszym zatem stopniu skoncentrowano się na losach parafii po 1945 roku. Warto podkreślić, że w ramach seminarium naukowego kierowanego przez tegoż Autora powstała praca magisterska Kamili Joanny Okrój pt. *Dzieje parafii w Purdzie Wielkiej w latach 1945–2005* (Olsztyn 2012), w której ten okres został skrupulatnie przeanalizowany. Specyfika źródeł zmusiła ks. Kopiczko do przyjęcia różnych rozwiązań metodycznych. Historię w początkowej części pracy przedstawiono chronologicznie, według zachowanych protokołów powizytacyjnych. Podział problemowy wprowadzono przy opisie dotyczącym XIX wieku. Dzięki temu wydobyto wiele pobocznych faktów, które wzbogaciły obraz parafii, czy też kościoła.

Struktura publikacji ks. Kopiczko została podzielona na dwie zasadnicze części. Jedna z nich dotyczy dziejów parafii i kościoła w Purdzie Wielkiej do II wojny światowej, natomiast druga – po II wojnie światowej. Wprowadzona cezura czasowa jest w pełni uzasadniona. Zakończenie wojny ozna-

czało bowiem nową przynależność polityczną Warmii i Mazur. Mogłoby się wydawać, że istotne zmiany będą dotyczyć również struktury ludnościowej Purdy i okolic. Ks. Kopiczko odnotowuje jednak, że jeszcze na początku lat pięćdziesiątych XX wieku odsetek ludności autochtonicznej (co nie znaczy, że niemieckiej) opisywanej parafii był bardzo wysoki i wynosił 75% ogółu mieszkańców. Ludność napływowa przybywała z okolic Lwowa, Wileńszczyzny i centralnej Polski. Na początku lat siedemdziesiątych XX wieku stanowiła ona już 40% mieszkańców parafii.

Zgromadzony materiał pozwolił wyodrębnić w analizowanej monografii ważne zagadnienia, bazujące z jednej strony na dojrzewającej świadomości narodowej Polaków, a z drugiej – na silnie popieranej przez państwo germanizacji. Tym procesom podlegała również ludność z tak niewielkich parafii, jaką była Purda Wielka. Zreferowano zatem Kulturkampf, obronę języka polskiego oraz funkcjonowanie Katolickiej Szkoły Polskiej. Uzupełniono także informacje dotyczące troski o stan materialny budynków kościelnych. Wyposażenie wnętrza obiektu sakralnego ulegało stopniowym modyfikacjom. Ks. Kopiczko scharakteryzował wystrój świątyni zarówno na podstawie nowożytnych protokołów powizytacyjnych, jak również poświęcił temu zagadnieniu odrębne paragrafy dotyczące przełomu XIX i XX wieku oraz czasów współczesnych. Działania aparatu państwowego w okresie Polski Ludowej, wrogo nastawionego wobec wspólnot katolickich, nie ominęły również Purdy Wielkiej, co można przeczytać na wielu stronach recenzowanej publikacji. Warto tylko nadmienić, że już 28 stycznia 1950 roku. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej zajęło 102,20 ha ziemi parafialnej.

Niezmiernie interesująca wydaje się działalność parafii w Purdzie Wielkiej na rzecz katolików zamieszkujących obszary diaspory diecezji warmińskiej. Duszpasterz z tej miejscowości roztaczał opiekę pastoralną nad katolikami z Pasymla i okolic, o czym można dowiedzieć się na podstawie lektury cytowanej monografii. Do ważnych wydarzeń w dziejach lokalnego Kościoła należy wyodrębnić z parafii w Purdzie Wielkiej samodzielnej placówki duszpasterskiej z siedzibą w Giławach. Jej erygowanie poprzedziła budowa kościoła, w czym niewątpliwie partycypowali mieszkańcy całej parafii.

Należy zaznaczyć, że publikację uzupełniono wieloma zdjęciami, pochodzącymi niejednokrotnie z prywatnych kolekcji. Nieocenioną wartość posiada również aneks, w którym umieszczono dokument lokacji Purdy Wielkiej w 1384 r. Odpisu i tłumaczenia podjął się biskup senior diecezji warmińskiej Julian Wojtkowski. W dalszej części aneksu zaprezentowano biogramy proboszczów w Purdzie Wielkiej (w układzie alfabetycznym), tabelę dotyczącą

czasu ich pracy, a także wykaz wikariuszy tejże parafii z zaznaczonymi datami rozpoczęcia oraz zakończenia posługi duszpasterskiej.

Monografia ks. Andrzeja Kopiczko, poświęcona dziejom kościoła i parafii w Purdzie Wielkiej, zasługuje na poczesne miejsce w historiografii warmińskiej. Losy tej wspólnoty katolickiej zostały opracowane w sposób rzeczowy, skrupulatny i drobiazgowy. Fakty prezentowano często na tle szerszej perspektywy historycznej, natomiast o osobach odgrywających istotną rolę w miejscowej wspólnocie duszpasterskiej starano się podać jak najwięcej informacji. Lektura omawianej publikacji pozwala pełniej zrozumieć burzliwe dzieje Warmii i Mazur oraz troskę duchowieństwa i wiernych o budynki sakralne, w których sprawowano kult religijny służący zbawieniu człowieka.